

НОБЕЛЬ

Зачнемо ми тую пісню
Про поліський город Нобель,
Що на шляху прип'ятським
Аж до моря держить ключ.

І на озері Нобель
Де колись був город Нобель
На півострові високім
Залишилось сільце.

Нобель походить від латинського слова “нобеліс”, що в перекладі означає знаменитий славий, великий, могутній.

Першим поселенцем була людина з темним кольором шкіри – небел (так називали місцеві жителі). Потім з роками з слова небел утворився Нобель. Стоянки мезолітичної епохи зареєстровані майже на всій території нашого краю, а біля села Нобель Зарічненського району досліджувалися систематичними розкопками. Мезолітичне житло було заглиблене в ґрунт з опорними дерев'яними стовпами. Стіни обпліталися лозою і обмазувалися глиною. Легкий дах покривався рослинним матеріалом або шкурами тварин. Зустрічаються домівки, побудовані з використанням кісток. Густина населення регулювалася площею мисливських угідь. У мезоліті люди навчилися виготовляти глиняний посуд. А перша письмова згадка про село в Іпатіївському літописі - в дванадцятому столітті. Саме в тисяча сто п'ятдесят восьмому році князь Ярополк подарував нобельські землі Києво-Печерському монастирю. У минулому наше село було містечком і належало до Пінської губернії. Нобель – село, центр сільської ради, лежить на березі Прип'яті і озера Нобель, за тридцять п'ять км. від районного центру. П'ятдесят вісім чоловік села Нобель загинуло на фронтах, на їх честь встановлено обеліск в центрі села .

Княже містечко Нобель, засноване над озером з однойменною назвою, відоме історичній науці вже в середині XII століття, як стратегічний пункт Київської Русі, а пізніше Волинсько-Галицького князівства. Воно було для нашої держави в ті часи своєрідним опорним пунктом на її північних рубежах.

Видатний дослідник Великого Полісся професор Олександр Цинкаловський в своїй важливій для історичної науки праці “Ріка Прип'ять і її допливи” заселення цього краю відносить до доби раннього палеоліту, що стверджують і археологічні знахідки: “Були то племена сомотренської культури молодшого палеоліту, - пише він, - вони лишили сліди свого побуту у виді виробів з кременю, що їх часто знаходимо в піскових надрах (Сераховичі, Стара Гута, Смітин, Сумки). До того ж періоду, або дещо пізнішого, треба віднести багату стоянку над озером Нобель.”

Вже в добі раннього палеоліту бачимо людське життя над озером Небель, пізніше видозмінене в Нобель.

Ця місцевість була в усі часи дуже придатна для людини - від необхідних засобів для проживання (риба, птиця, звірі) - до шляхів міграції по водах озера і ріки Прип'ять, з якого випливають дві річки, що пучать його з

нею. Походження назви можна знайти в староіндоєвропеїській мові, що означає “маточина”, “пучок”, отвір, прохід, як рівно ж “водяна жила”, яка виходить з озера, а в старогерманській - “небель” – волога, вода, місце, звідки виходить вода. Його обвід сягає 13 км – довжина – 4 км, ширина – 3 км. Є на озері три острови, покритих лісами, вода прозора, чиста. За своєю формою нагадує дуже зігнуту в кінцях підкову, в яку з півночі на південь далеко вгинається піщаний клин. Його береги високі, сухі, переважно піскуваті, покриті лісами. В усі часи озеро було багате на рибу, дику птицю.

Саме тут на піщаній косі, що заходить далеко у водяну гладь озера Небель і було в ранню добу Київської держави засновано легендарне місто з однойменною назвою. Час його заснування стверджено археологічними знахідками 30-х років, а також писемними джерелами. В “Літописі Руському”(Іпатіївському) знаходимо його сліди в 1158 році “Ся ж блаженна княгиня (мається на увазі княгиня Анастасія, жінка Гліба Всеславина, дочка Ярополка Ізяславича) із князем своїм велику мали любов до церкви Святої Богородиці і до отця свого Ярополк оддав монастиреві все добро своє, Небельську волось, і Деревську, і Луцьку, і маєтності навколо Києва...”

Ото ж як бачимо зі слів літописця, було тоді містечко адміністративним центром великої князівської волості на Поліссі і дарована вона була Києво - Печерському монастирю.

В східній підвищеній частині південної коси, що її омивають прозорі води озера, в XI ст. князі вибудовують дерев’яний замок. З усіх сторін він був оточений водою, від суші його відокремлював глибокий рів, над ним зависав дерев’яний опускний міст. Вежі замку височіли над земляними валами і були місцем перебування постійної військової залоги Київських князів, в обов’язки якої входила охорона і контроль важливого водного шляху по річці Прип’ять, що зв’язував містечко Небель і весь край з стольним градом Києвом.

За свою багатовікову історію перебудовувався. Але в усі віки він був стратегічним пунктом на північних окраїнах нашої держави Русі-України та був у ті часи важливим і неприступним для ворога. Поруч княжого замку на півострові, відокремленому з півночі ровом та високим земляним валом, на якому піднімався високий дубовий частокіл та сторожові вежі, по його краях над озером, і виросло княже містечко Нобель. Про його значимість, багатство і красу свідчать літописні джерела.

Воно було предметом багатьох воєн між Галицько-Волинськими князями та Литвою. Про одну з них знаходимо в ”Літописі Руському” 1262 року в часи правління литовського короля Мендога і Волинсько-галицького князя Василька Романовича. Саме воєводи князя Заліслав Медагрик здобули вирішальну перемогу в битві під городом Нобель, над литвинами, яка мала величезне значення на дальші відносини Русі і Литви. “Друга рать литовська, - пише літописець, - пустошила тої самої неділі довкола городу мельниці. Був же з ними воєвода Ковдижад, і взяли тоді багато здобичі. Тому князь Василько поїхав у слід за ними і з сином своїм Володимиром, і з боярами своїми і зі слугами. Догнали вони їх коло Небеля – города. Литва стояла при озері Небель, але, побачивши військо, виладнались вони і стояли у три ряди за щитами по своєму звичаю. Василько тим часом нарядивши свої війська пішов супроти них, і зіткнувшись вони обоє, і Литва, не видержавши, кинулась на втіки. Але не можна було втікти, бо обійшло їх озеро довкола, і тоді вони стали сікти їх, а інші в озері потопились.” По тій битві град Небель деякий час розквітав і мав багатство і славу велику. Над озером височіли розкішні княжі тереми, аж сім

храмів божих, щоб могли князі, воїни, люд простий кожен день молитись в іншій церкві.

Град Нобель в добу великого князівства Литовського продовжував залишитись важливим стратегічним, економічним і торговим центром Північного Полісся і належав він до володінь Турово-Пінських князів, які свій рід виводили від князів Київських. Місцеві багатства приваблювали сюди купців з далеких країв, завдяки водному шляху по річці Прип'ять знані вони були в широкому світі. Турово-Пінські князі заново відбудували величезний замок, щоб боронити безпечність граду і краю від нового ворога, що з'явився на цей раз з півдня – татар і турків. Саме у вогні руїн і пожеж, спричинених бусурманами зникло княже містечко десь на початку ХУІІ століття.

Між Нобелем і селом Омит височить гора з білим піщаним підвищенням – Татарка і дотепер живе в навколишніх селах переказ про її назву, в основу якої покладено саме події, пов'язані зі знищенням татарами містечка Небель.

Серед ординців була одна жінка – татарка, яка знала українську мову. Після пограбування та знищення населення, що не встигло поховатись в навколишніх водяних просторах, задумали невірні виманити вцілілих до Нобеля. Татарка, надівши місцеву одягу і вдаючи себе за вцілілу матір, кликала вертатись до рідного містечка своїх дітей, але ця затія насильників була розгадана, і вони разом з татаркою, що видавала себе за місцеву українку, загинули на горі в кривавій січі. Тому-то гора зветься Татаркою. В її назві, без сумніву, знаходимо живе свідчення бусурманського спустошення давнього княжого граду над озером.

Після Люблінської унії містечко опинилося в руках польських магнатів і шляхти. Турово-Пінські князі поступово відійшли від своєї предковичної православної віри, від свого народу, окатоличились і втратили свій духовний зв'язок з рідною землею. Тому-то й містечко Небель бачимо в занепаді і в скорому часі вже торгово-економічне та духовне життя тут вигасає. Після третього поділу Польщі в 1795 році містечко переходить до складу Пінського повіту складовою частиною Російської імперії. Після польських повстань 1831 та 1863 років належить воно царському генералові Белоградову, пізніше великому російському поміщикові Ненарукову. В другій половині ХІХ ст. було в ньому лише 120 дворів і 1030 жителів, дерев'яна церква. Серед населення значний прошарок становили євреї. Їм належала тоді вся місцева торгівля, найважливіші ремесла, рибальство. По першій світовій війні залишилося в Нобелі лише 10 будинків.

В 20-30 роках в час панування Польщі містечко було в складі Пінського повіту Берестейського воєводства.

Звістку про повалення самодержавства – населення зустріло з радістю. Радянську владу в селі було проголошено в січні 1918 року. Розпочався розподіл між селянами поміщицького майна. На перешкоді дальших перетворень стали австро-німецькі інтервенти, які в лютому 1918 року окупували Рівненщину, в тому числі і село Нобель.

Громи громадянської війни не принесли для поліщуків довгожданої волі. В кінці 1920 року мирне будівництво було перерване новим наступом польських інтервентів.

За Ризьким мирним договором 1921 року до буржуазно-поміщицької Польщі відійшли західні області України і Білорусії. Нобель, як і інші села ввійшов до складу Волинського воєводства з центром у місті Луцьку.

Протягом майже двох десятиліть свого панування на Західній Україні буржуазно-поміщицький уряд Польщі проводив політику перетворень західноукраїнських земель на аграрно-сировинний придаток.

Про нужденне життя селян під поміщицьким гнітом свідчать спогади старожилів. Навіть газета “Ілюстрований кур’єр цодзени” змушена була констатувати: “Селянська хата тут – це низька халупа. Часто від 9 до 11 дітей живе в одному приміщенні з поросятами, курами, а іноді з великою рогатою худобою. Селяни разом із своєю сім’єю сплять на дошках встановлених на спеціальних підпорках. Про гігієну годі й говорити. А в тім, хто думатиме про гігієну, коли часто-густо їсти нічого. Хліба нема, про м’ясо давно забули. Цукор існує лише у фантазії, як щось недосяжне. Виготовлення їжі досить просте. Ранком варять картоплю на весь день і поливають її “розсолон” з-під огірків.

Чим ближче до сівби, тим стає тяжче... По селах блукають голодні. Бідні, виснажені діти... Предметом розкоші в селі є махорка.”

22 червня 1941 року мирне життя було перерване віроломним нападом німецько – фашистських загарбників.

Нелегкими були повоєнні роки. Та життя брало своє. Залікувавши фронтові рани, ставали до плуга, створювали нові сім’ї. В 1948 році організовується перший колгосп “30 років ВЛКСМ”. Очолив колективне господарство, вже перевірений на ділі, колишній голова сільради Микола Михайлович Ходневич. На його долю випали перші три роки встановлення колгоспу. Не було господарських будівель. В одній бригаді розмістили коней, в іншій – корів. В 1953 році придбали першу вантажну автомашину, за кермо якої сів Микола Григорович Крєневич.

В 1951 році правління колгоспу очолив Микола Васильович Ходневич, а в 1958 році односельчани обрали на цю посаду Ходневича Сергія Миколайовича, потім очолював господарство Петро Григорович Сачєвчич, Рожець Михайло Гнатович. В даний час СВК “Нобель” очолює Гнатюк Дмитро Євстафович. До послуг жителів села Нобель – сільська бібліотека, фельдшерсько – акушерські пункти в с. Нобель, Млини, Дідівка, що входять до складу Нобельської сільради, 2 магазини в с. Нобель, відділення зв’язку, сільський клуб, де проводить своє дозвілля молодь села. Є в селі загальноосвітня школа I – III ст., де навчаються учні. Заняття в школі проводять 20 вчителів, з яких 18 мають вищу освіту.